

کورنی ناخالص تولید
Gross Domestic Product- GDP

ژباره له زیاتونو سره

Ketabton.com

10/24/2014

ژباره : سیدحبیب

Sayed Habib

Gross Domestic Product – GDP کورنی ناخالص تولید

کورنی ناخالص تولید د ملي اقتصاد د اساسي موضوعاتو څخه دی، او په یو معین وخت (معمولا یو کال) په جریان کې د یو هیواد تولید شویو اجناسو او خدماتو نهایی ارزښت ته کورنی ناخالص تولید وایي .

په کورنی ناخالص تولید کې یوازې د نهایی اجناسو او خدماتو ارزښت شامل دي یعنی هغه اجناس او خدمات چې مستقیما په مصرف کوونکو باندې پلورل کېږي کورنی ناخالص تولیدات شمیرل کېږي .

د تولیدي اجناسو د کمپنی لپاره د بریښنا مصارف په کورنی ناخالص تولید کې شامل نه دي ولې که چیرته بریښنا د کورونو د رڼا کولو لپاره استفاده شي نو د بریښنا مصارف په GDP کې شامل دي . باید پوه شو چې د GDP په محاسبه کې باید د اجناسو او خدماتو د ارزښت دوهم ځلي شمیرني څخه مخنیوی وشي .

ددې موضوع د لا روښانتیا لپاره لاندینی مثال په نظر کې نیسو:

د موټرو تولیدونکي کمپنی د موټر ځیني پرزي د نورو کمپنیو په واسطه تولیدوي او له تولید وروسته موټر د لمړی کمپنی په واسطه جوړېږي او په نتیجه کې د همدې کمپنی په نوم بازار ته وړاندې کېږي اوس که چیرته مورن د هرې فرعي کمپنی تولیدات په GDP کې شامل کړو نو په نتیجه کې به د یو موټر ارزښت څو ځله وشمیرل شي نو په دې اساس هره پرزه چې د موټر تکمیلیدو پورې چې د اصلي کمپنی په واسطه اخستل کېږي د موټر د تولیدونکي کمپني په نوم باید سنجش شي او د موټر نهایی ارزښت باید په GDP کې وشمیرل شي .

حقیقی کورنی ناخالص تولید Real GDP :

ددې لپاره چې د GDP اصلي مفهوم لاریات روښانه شي نو مور باید د GDP او د انفلاسیون نرخ په اړیکه باندې پوه شو .

که چیرته په بازار کې قیمتونه د یو کال په جریان کې د تیر کال په پرتله دوه برابره شي نو ددې سره د GDP نرخ هم دوه برابره کېږي په داسې حال کې چې عین اجناس او خدمات د تیر کال په شان تولید شوي وي، نو دا چې د قیمتونو په لوړوالی کې د انفلاسیون نرخ له منځه یوړل شي نو ددې لپاره GDP باید د قیمتونو په شاخص باندې ویشل شي تر څو حقیقی GDP په لاس راشي.

$$\text{Real GDP} = \text{GDP} / \text{Price Index}$$

Gross Domestic Product- GDP

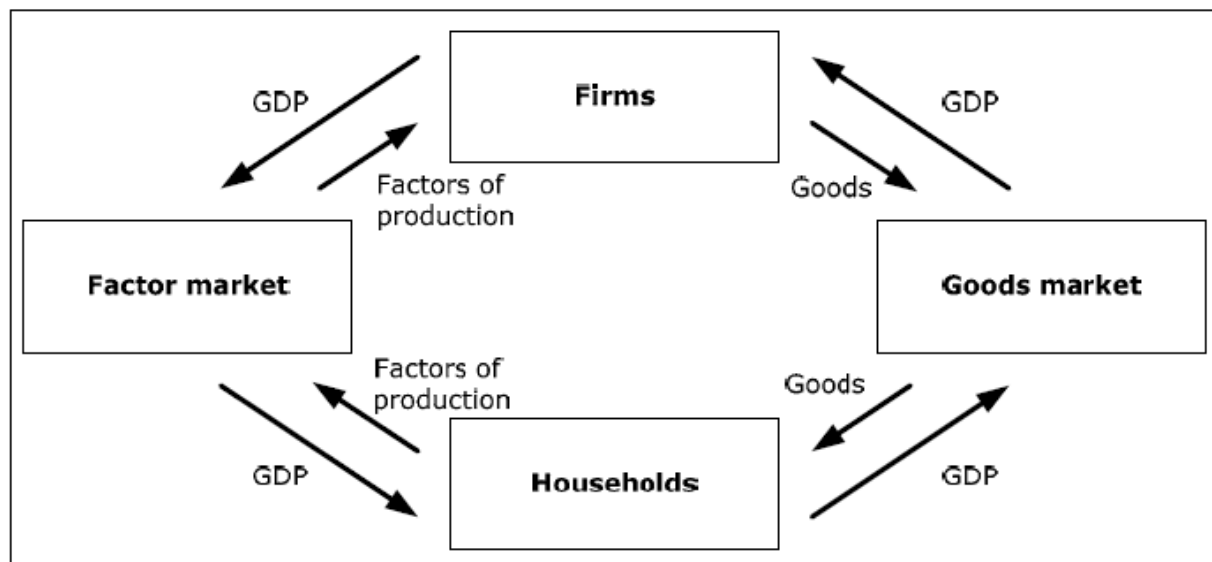
کورنی ناخالص تولید

د کورنی ناخالص تولید ترکیبی اجزای (برخی) : The components of GDP

که چیرته مور غواړو چې ملي اقتصادي مسایل و څیړو نو لومړی باید د GDP په تعریف او اجزاوو باندې په کامله ډول سره ځان پوه کړو، د کورنی ناخالص تولید د ترکیبی اجزاوې او جوړښت د عاید او مصرف په ساده دایروي ماډل کې تشریح کوو :

د عاید او مصرف ساده دایروي ماډل : لکه چې مخکې مو ولوستل د یو هیواد د تولید شویو اجناسو او خدماتو نهایی ارزښت ته په یو ټاکلی وخت کې کورنی ناخالص تولید وایي.

ددې لپاره چې د GDP په جزیاتو باندې پوه شو نو لازمه ده چې لومړی عاید او مصرف دایروي ماډل و پیژنو یا په ساده ډول سره چې د یو هیواد اقتصاد ته اجناس، خدمات او پیسې څرنگه داخليږي او څرنگه بیرته په مصرف رسول کیږي چې دا ماډل له ساده ډول څخه تر پرمختللی شکل په جزیاتو سره په لاندې ډول سره تشریح کیږي :

په پورتنی ماډل کې د پیسو (عاید) په مقابل کې د اجناسو او خدماتو جریان په لاندې ډول سره تشریح کولای شو .

- تولیدي کمپنی نهایی اجناس او خدمات بازار ته د خرڅلاو په منظور وړاندې کوي.
- مصرف کوونکي له تولیدي کمپنیو او بازارونو څخه اجناس او خدمات د عرضي او تقاضا په نتیجه کې د ټاکل شوي قیمت په اساس تر لاسه کوي .
- مصرف کوونکي ددې تر څنگ چې د اجناسو د تر لاسه کولو لپاره پیسې مصرفوي همدارنگه د تولید عوامل (کار او پانگه) کمپنیو ته مهیا کوي .
- کمپنی په تر لاسه شوي عاید له بازار څخه د تولید عوامل تر لاسه کوي .

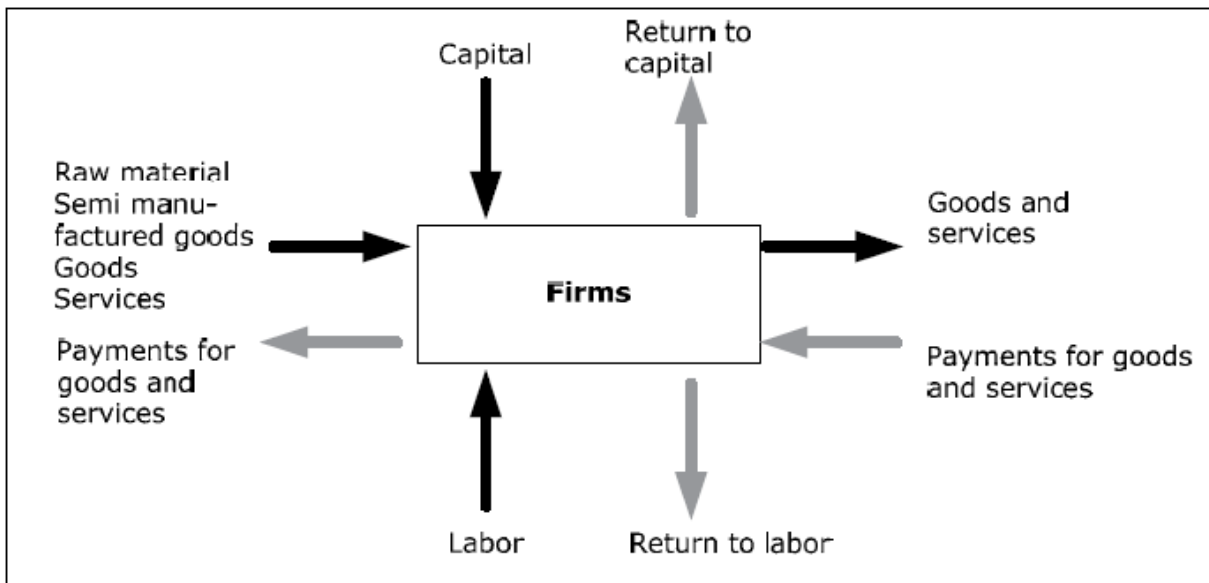
Gross Domestic Product- GDP

کورنی ناخالص تولید

د عاید او مصرف د دایروي جریان تشریحي ماډل: د ملي اقتصاد د مهمو او پیچلو ستونزو د څیړلو او د حل په منظور مور د دایروي جریان تشریحي ماډل ته ضرورت لرو، دغه ماډل د ساده ماډل یو پرمختللی شکل دی چې په ساده دایروي جریان ماډل باندې هغه جزیات اضافه کیري چې په اقتصادي نظامونو کې ورته ډیره اړتیا پینښیږي.

ددې ماډل د تشریح لپاره لومړی د کمپنی څخه شروع کوو بیا دغه ماډل په دوه برخو باندې په داسې ډول سره ویشو چې په لومړی برخه کې په یو اقتصادي نظام د پیسو جریان او دوهمه برخه د اجناسو جریان تشریح شي .

دکمپنی ماډل او د اجناسو او خدماتو د ارزښت د زیاتوالي نظریه: مخکې له دې چې د دایروي جریان تشریحي ماډل و څیړو مور باید د په دایروي جریان کې د کمپنی ماډل تر نظر لاندې ونیسو چې کمپنی له نورو بنسټونو او سره په لاندې ډول خپل فعالیت سرته رسوي .

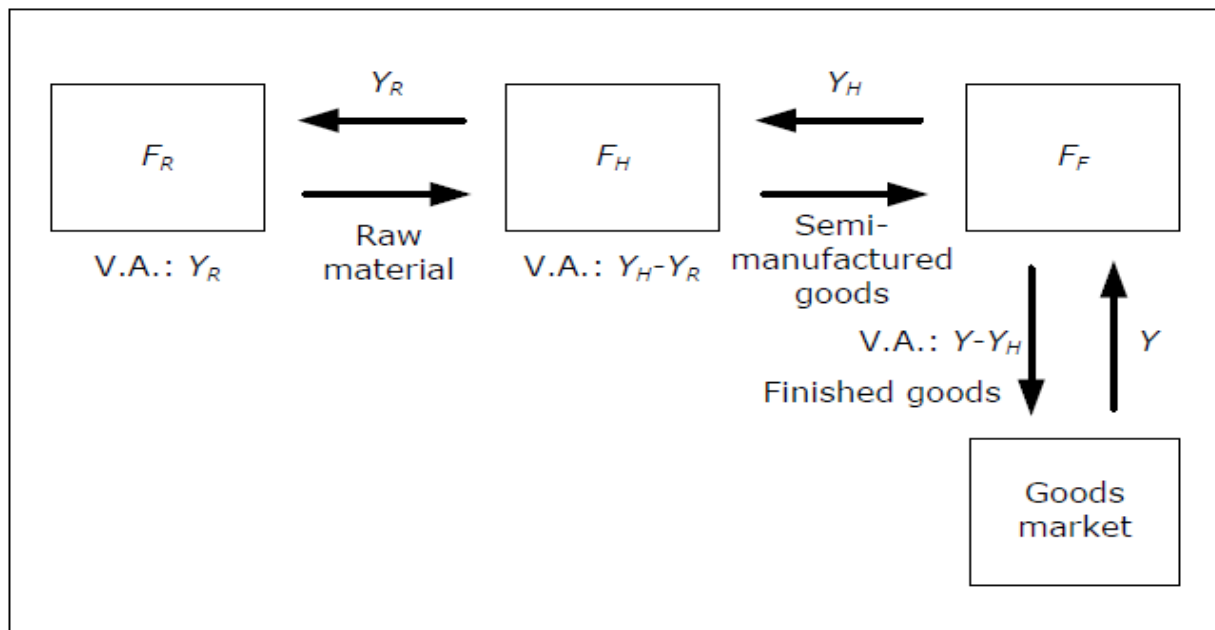
په دغه ماډل کې کمپنی هغه واحد دی چې د تولیداتو په ارزښت کې زیاتوالي راولي دغه تولیدات کیدای شی خام مواد، نیمه خام مواد او یا هم کارتمامه اجناس او یا هم خدمات وي .له ارزښت څخه هدف د خامو موادو څخه کار تمام اجناس جوړول دي تر څو خرڅلاو ته آماده شي.

د مثال په ډول د بازار عمده پلورونکی په ۵ افغانی یو قلم له کمپنی تر لاسه کوي او یوه افغانی خپله گټه ور سره یوځای کوي چې په ۶ افغانی سره یی په مصرف کوونکو باندې خرڅوي، په نتیجه کې ویلای شو چې بازار د قلم په ارزښت کې ۱ یوه افغانی زیاته کړه .

Gross Domestic Product- GDP

کورنی ناخالص تولید

عاید او مصرف په دایروي ماډل کې د کمپنی رول: ټولې کمپنی په دريو برخو باندې ویشو،
 FR هغه کمپنی چې خام مواد تر لاسه کوي، FH هغه کمپنی چې نیمه کار تمام اجناس تولیدوي
 او FF هغه کمپنی چې کار تمام اجناس تولیدوي او د Y حرف د GDP لپاره کاروو.

- اوس که چیرته Y_R د ټولو اجناسو مجموعی ارزښت وي چې له F_R کمپنی F_H کمپنی ته ځي، نو په نتیجه کې F_R ته د ټولو کمپنیو راغلي اضافي ارزښت له Y_R سره مساوي دی .
- همدارنگه که چیرته له F_H څخه F_H ته د ټولو اجناسو مجموعی ارزښت Y_H وي نو د F_H اضافي ارزښت مساوي له دی $Y_H - Y_R$ څخه .
- له بلې خوا F_F ته ټول انتقال شوی اضافي ارزښت له $Y - Y_H$ سره مساوي دی که چیرته د کمپنیو زیات شوی ارزښت سره جمع کړو نو $Y = Y_R + (Y_H - Y_R) + (Y - Y_H)$ تر لاسه کیري .
- په نتیجه کې که هر څومره زیاتي کمپنی موجودې وي د همدې فارمول په واسطه کولای شو پورتنی نتیجه تر لاسه کړو.

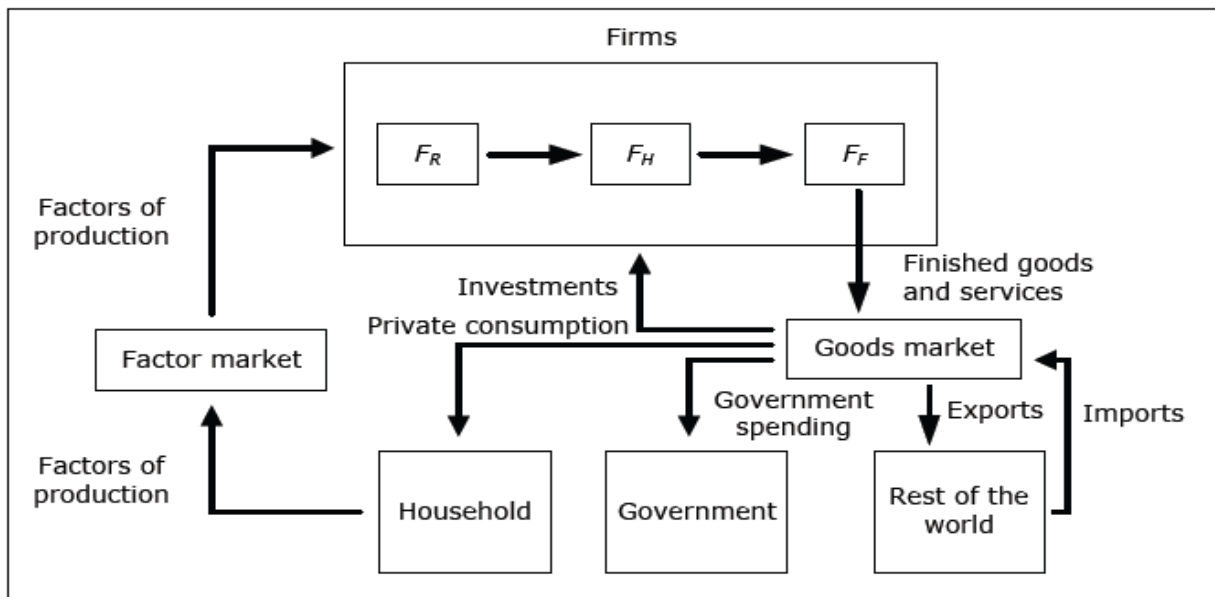
دا چې د هرې کمپنی زیات شوی ارزښت د همغې کمپنی د تولید عواملو سره مساوي دی ، نو ویلای شو چې د کمپنیو په واسطه ټول تر لاسه شوی عاید مجموعه د کمپنی په واسطه د زیات شوي ارزښت سره برابر ده کوم چې په Y سره بنودل کیري.

دکمپنیو په واسطه تر لاسه شوی عاید = د کمپنیو په واسطه زیات شوی ارزښت = کورنی ناخالص تولید

Gross Domestic Product- GDP

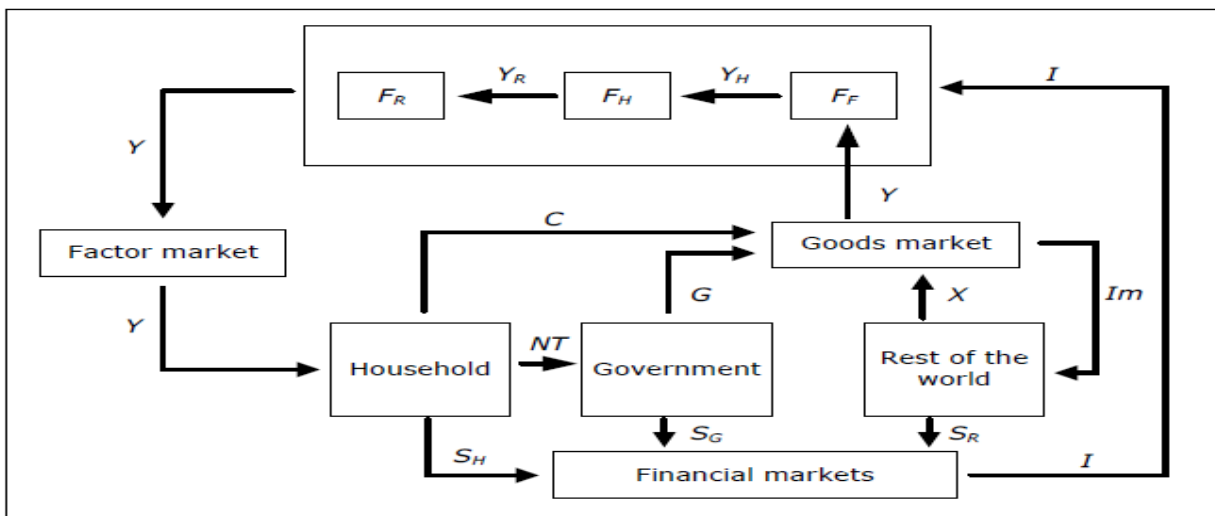
کورنی ناخالص تولید

د عاید او مصرف په دایروي ماډل کې د اجناسو دوران: لاندینی شکل د دایروي جریان ماډل پرمختللی او تشریحی شکل دی چې په اسانی سره کولای شو تشریح کړو چې څرنگه اجناس د اقتصادي سکتورونو تر منځ جریان لري .

- د خصوصي سکتور تر څنګ په دغه ماډل کې دولت او بهر نړۍ (بهرنی تجارت) هم زیات شوي دي .
- د اجناسو په بازار کې کار تمام اجناس د مصرف په اساس په څلورو برخو باندي ویشل شوي دي (د خصوصي سکتور مصارف، دولتی مصارف، صادرات او واردات) .

د عاید او مصرف په دایروي ماډل کې د پیسو دوران :

د عاید او مصرف په دایروي ماډل کې د خصوصي سکتور ونډه :

- د خصوصي سکتور په واسطه تر لاسه شوی مجموعي عاید ملي عاید دی دا چې خصوصي سکتور د تولید له عواملو په کار اچولو څخه عاید تر لاسه کوي نو په دې اساس ملي عاید له GDP سره برابر دی او چې د Y په حرف سره بنودل شوی . ولی باید په یاد ولرو د چې د GDP د اجزاوو په پرمختللی څیړنه کې چیرته چې استهلاك او بهرنی عاید محاسبه کېږي په هغه صورت کې د خصوصي سکتور په واسطه تر لاسه شو عاید ملي عاید نه دی .
- خصوصي سکتور دولت ته مالیات ورکوي دلته باید د مالیاتو ټول ډولونه لکه عایداتي مالیات، اضافي ارزښت مالیات، د خرڅلاو مالیات او د معاشاتو مالیات محاسبه شي.
- ددې مالیاتو یوه برخه له دولت څخه بیرته خصوصي سکتور د کار د حقوقو، د ماشومانو د حقوقو، د بیمې او یا هم د تقاعد په شکل انتقال مومي .
- خالص مالیات چې د انتقالاتو څخه وروسته پاته کېږي د NT په حروفو سره بنودل کېږي .
- ملي عاید څخه کله چې خالص مالیات تفریق شي نو مصرفي عاید او یا هم شخصي مصرفی عاید ورته ویل کېږي چې په $Y_{Disp} = Y - NT$ فورمول سره سنجول کېږي .
- د خصوصي سکتور په واسطه ټول مصارف د C په حرف سره بنودل کېږي C نښاید مساوي وي د خصوصي له سپما سره ځکه $SH = Y_{Disp} - C$ (H for household) که چیرته $C > Y_{Disp}$ نو بیا $SH < 0$ چې په نتیجه کې د خصوصي سکتور د قرض اخستلو په معنی ده .

دولت، مالي مارکیتونه او نوره نړی د دایروي جریان په ماډل کې: د دولت ټول لگښتونه په دوه برخو باندي ویشل کېږي چې یو یې خصوصي سکتور ته انتقالات او دوهم د دولت خپل مصرف دی.

- دولتي مصارف د دولت لخوا په اجناسو او خدماتو باندي مصارف دي د پوځ یوه مامور ته معاش ورکول د دولت مصرف گڼل کېږي پداسې حال کې د هغه اعاشه او اباطه د دولت د انتقالاتو څخه عبارت دی او د دولت لگښتونه د G په واسطه بنودل کېږي .
- د دولت د مالیاتو د عاید یوه برخه بیرته خصوصي سکتور ته انتقال مومی چې دولت خالص مالیات NT سره بنودل کېږي .
- دولت خپله بودجه لري چې $G = NT$ دی نو په دې اساس ویلی شو چې د دولت سپما له $SG = NT - G$ څخه عبارت ده .

- ټول صادراتو ارزښت په X سره ښودل شوي دي او د ټولو وارداتو ارزښت Im سره ښودل شوی دی که چیرته $Im > X$ وي نو په دې صورت کې د ټولو صادراتو ارزښت د وارداتو د ارزښت په پرتله زیات دی دغه توپیر $SR = Im - X$ د نوري نړۍ سپما بلل کېږي چې یا په بله معنی مور د نوري نړۍ قرضداره یو .
- ډیرې کمپنۍ د پانگه اچونې لپاره مالي موسسو او مارکیتونو ملاتړ ته ضرورت او له هغوی څخه پېسي په قرض اخلي چې په I سره ښودل کېږي ، چې په نتیجه کې ویلای شوی چې د پانگه اچونې اندازه د دولت د سپما، د خصوصي سکتور د سپما او نوري نړۍ د سپما په نتیجه کې منځته راځي .

$$I = SH + SG + SR$$

د کورنی ناخالص تولید د اندازه کولو طریقه :

د یو هیواد د پرمختګ او لاسته راوړنو د معلومولو لپاره لازمه ده تر څو په اقتصادي وده و پوهیږو او د اقتصاد د ودې د اندازه کولو لپاره مور باید GDP استفاده کړو .

GDP په څلورو مختلفو طریقو سره اندازه کېدلای شي چې د هرې طریقي نتیجه برابره او یو شی ده دغه څلور میتودونه که څه هم په پورتنیو دایروي جریاناتو کې تشریح شول یو ځل بیا ور باندې یوه لنډه کتنه کوو.

د تولید په میتود د GDP پیدا کول : د GDP په لومړي میتود کې د یو هیواد په اقتصاد کې د تولید شویو اجناسو او خدماتو د ارزښت اندازې په اساس تر لاسه کېږي د ټولو کمپنیو ټول نهایی تولیدات باید وشمیرل شي چې دې میتود ته د تولید په اساس د GDP د تر لاسه کولو میتود وایی .

کله چې د کمپنیو اجناس او خدماتو د شمیرلو یادونه کوو دا باید په یاد وساتل شي چې د اجناسو او خدماتو د دوباره حسابولو څخه مخنیوی وشي .

د عوایدو په اساس د GDP پیدا کول: د GDP د پیدا کولو دوهمه لاره د اجناسو او خدماتو له تولید څخه د تر لاسه شویو عوایدو په اساس سنجس کېږي چې ددې طریقي څخه تر لاسه ارقام او د تولید په میتود تر لاسه شوي ارقام باید عین شان وي . چې د عاید په طریقه د د تولید د عواملو د بازار څخه ټول تر لاسه شوي عاید د GDP څخه عبارت دی .

د لگښتونو په اساس د GDP پیداکول : د GDP د تعریف په نظر کې نیولو سره بله طریقه د مصارفو له مجموعي څخه د GDP پیداکول دی چې د بازار د قیمت په اساس یې صورت نیولی وي او لاندې عوامل په کې شامل دي .

د مصرف کوونکو لگښتونه : دا لگښتونه د کورنی او بی گټو ټولنو په واسطه د اجناسو او خدماتو د تر لاسه کولو له لگښتونو څخه عبارت دي چې د C په توري سره ښودل کیږي.

د دولت لگښتونه : دا لگښتونه د مرکزي او سیمه ایزو دولتي ادارو په واسطه د اجناسو او خدماتو د تر لاسه کولو لپاره لگښتونه شامل دي مگر دې لگښتونو کې انتقالات (حقوق) شامل نه دي چې د G په توري سره ښودل کیږي .

د پانګې اچونې لگښتونه : په دې لگښتونو کې د پانګې اچونې لگښتونه دي لکه تعمیر ، ماشینونه او همدارنګه د خامو موادو، نیمه کاره ، او کارتمامو اجناسو گډام . چې د I په توري سره ښودل کیږي .

د اجناسو او خدماتو صادرات چې په X توري سره ښودل کیږي

د اجناسو او خدماتو واردات چې د M توري سره ښودل کیږي چې باید له صادراتو څخه تفریق شي تر څو په داخلي تولیداتو باندې د لگښتونو اندازه معلومه شي .

$$Y(GDP) = C + G + I + X - M$$

د کمپنیو د اضافي ارزښت په طریقه : هره کمپنی د تولید د عوامل په کار اچولو سره د هغه عواملو په ارزښت کې زیاتوالی راوړي دا چې د هرې کمپنی زیات شوی ارزښت د همغې کمپنی د تولید عواملو سره مساوي دی ، نو ویلای شو چې د کمپنیو په واسطه ټول تر لاسه شوی عاید مجموعي د کمپنی په واسطه د زیات شوي ارزښت سره برابر ده کوم چې په Y سره ښودل کیږي.

د کمپنیو په واسطه تر لاسه شوی عاید = د کمپنیو په واسطه زیات شوی ارزښت = کورنی ناخالص تولید

GDP او ملي عاید:

څرنګه چې مخکې ولوستل شول د خصوصي سکتور په واسطه مجموعي عاید ملي عاید دی دا چې خصوصي سکتور د تولید له عواملو په کار اچولو څخه عاید تر لاسه کوي نو په دې اساس ملي عاید له GDP سره برابر دی، باید په یاد ولرو چې د GDP د اجزاوو په پرمختللي څیرنه

Gross Domestic Product- GDP

کورنی ناخالص تولید

کي چيرته چي استهلاك او بهرنی عايد محاسبه کيږي په هغه صورت کي ملي عايد GDP نه دی .

ناخالص ملي عايد: د يو هيواد يوه اندازه عايد چي بهر ته د مختلفو مقاصدو لپاره انتقالیږي چي د بهرنیو کارگرانو مزدونه ، سود، گټه د بهرنیو کارگرانو او هم پانگوالو په اساس له هيواد څخه بهر ته ځي .

همدارنگه يوه اندازه عايد له بهر څخه د همدې هيواد د اوسيدونکو په واسطه د مزد، گټي ، سود او کرایي له لاري هيواد ته راوړل کيږي .

داچي GDP د هيواد د داخلي عايد سره سروکار لري او له بهر څخه د عايد د تر لاسه شويو ارقامو په اړه وضاحت نه لري نو ددې د اندازه کولو لپاره مور يو اندازه گيري ته ضرورت لرو چي هغه ناخالص ملي عايد Gross National Income دی .

$$\text{GNY} = \text{GDP} - \text{Net income from abroad}$$

دا په داسي حال کي چي GDP د يو هيواد په داخلي توليداتو په ارزښت تمرکز لري او GNY د هيواد د اوسيدونکو په واسطه په تر لاسه شوي عايد تمرکز کوي .

خالص ملي عايد: په حقيقت کي په يوه موده کي د يو هيواد د پانگوني وسايل د استعمال په وجه خپل ارزښت کموي يا په بله اصطلاح استهلاك کيږي نو که چيرته مو له GNY څخه د يو هيواد د پانگه اچوني د وسايلو د کلنی استهلاك اندازه تفریق کړو په نتيجه کي به خالص ملي عايد تر لاسه شي .

$$\text{NNY} = \text{GNY} - \text{Depreciation}$$

پای

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**